

עלת העלות וסבת הסבות

יש להבין, מה המעלה הגדולה בנס חנוכה שלזכרו קבעו חכמים לדורות ימי הלל ויהודאה, הן נסים רבים ארעו במהלך הדורות.

באור לענין מהותי זה שמענו מפי כ"ק מרן אדמו"ר רבי דוד חי אבניחצירא שליט"א, שראשית כל הקדים לבאר מהו 'נס'.

ואלו הם תמצית דבריו הנפלאים של הרב הקדוש רבי חיים מטשרנוביץ זיע"א בספרו 'באר מים חיים' (שלח יד) בענין זה:

תכלית הנסים היא לפרסם את הנהגת הבורא בתוך הטבע ולהודיע לכל באי עולם כי הוא עלת העלות וסבת הסבות.

אלא שישנם שני סוגי נסים.

שתי בחינות אלו נרמזו בהקדמה לתקוני הזהר המכרת בשם 'פתח אליהו' (תקו"ז הקדמה יז). במלים 'אנת הוא עלת העלות וסבת כל הסבות'.

הבחינה הראשונה היא הנסים הנעשים באפן של שדוד מערכות הטבע. בבחינה זו היו נסי יציאת מצרים וקריעת ים סוף, הנסים שנעשו לישראל בכניסתם לארץ בהעמדת השמש בגבעון, המטרת אבני האלגביש משמים ונפילת חומת יריחו, והנס שנעשה לישראל במלחמת סנחריב.

נסים אלו מוכיחים שהבורא יתברך הוא עלת כל העלות, עליון על כל ושולט על הכל.

הבחינה השנייה היא נסים הנעשים באפן נסתר. לא בדרך של התגלות כבוד ה' בעולם התחתון, אלא עטופים במעטה טבעי, כדגמת נס חנוכה – בו אמנם נפלו

רבים וחוקים ביד מעטים וחלשים, אך הִזָּה זֶה בְּדֶרֶךְ הַטָּבַע, וּבְדֶרֶךְ מִלְחָמָה, וּכְנֶס חַג הַפּוּרִים שְׂאֵף הוּא הִזָּה מְסֵר בְּדֶרֶךְ הַטָּבַע.

נְסִים אֵלּוּ מוֹכִיחִים לְעֵין כָּל שְׂהוֹרָא יִתְבָּרַךְ הוּא מְסוּבָב אֶת הַסְּבוּת הַמְּבִיאֹת אֶת הַנֶּס בְּדֶרֶךְ הַטָּבַע.

וְאֵין הַדְּבָר תְּלוּי אֵלָּא בְּהַנְהִיגַת אִישׁ יִשְׂרָאֵל.

אִם עוֹבֵד הָאָדָם אֶת בּוֹרְאוֹ בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ לְמַעַלָּה מִכַּחֲוֹתָיו לְלַמֵּד וּלְלַמֵּד וּלְעֲשׂוֹת מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים יוֹתֵר מִכַּחֲי גוֹפּוֹ, מְנַדָּד הוּא שְׁנָה מְעִינֵיו וּמִשְׁבֵּר עֲצָמוֹתָיו עַל הַתּוֹרָה וְהָעֲבוּדָה, אֵף הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ מְשַׁדֵּד אֶת מַעֲרְכוֹת הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁבֵּר אֶת הַטָּבַע לְמַעַנָּם, כְּאַבְרָהָם אַבִּינוֹ שְׁמָסַר אֶת נַפְשׁוֹ לְמַעַן הַשֵּׁם וּבִשְׂכָר זֹאת הִגְבִּיהוּ לְמַעַלָּה מִכַּפַּת הַשָּׁמַיִם וְהוֹצִיאוּ מַחוּץ לְשֵׁלִיטַת הַמַּזְלוֹת (שַׁבַּת קִנּוּ).

אֵף לְאָדָם הָעוֹבֵד אֶת בּוֹרְאוֹ בְּתוֹךְ גְּבוּלוֹת הַטָּבַע, וְאֵינוֹ מִשְׁבֵּר אֶת גּוֹפּוֹ וְטָבְעוֹ בִּיגִיעָה לְמַעַן עֲבוּדַת ה', מִתְנַהֵג עִמּוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּדֶרֶךְ הַטָּבַע. אֵלּוּ הֵם הַנְּסִים הַנִּסְתָּרִים שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְנַהֵיג בָּהֶם עוֹלָמוֹ כְּרָצוֹנוֹ.

בְּזִמְן הַזֶּה

וְדַבֵּר נִפְלָא בְּעֵנֵינוּ זֶה כְּתֹב הָרַב הַקְּדוֹשׁ רַבִּי ל״וֹי יִצְחָק מְבַרְדִּיטְשׁוֹב ז״ע, שֶׁפָּרַשׁ בְּסִפְרוֹ 'קִדְשֵׁת ל״ו' (לַחֲנוּכָה ד"ה בְּנוֹסַח הַבְּרַכָּה) מִפְּנֵי מָה מְבָרְכִים אֶת בְּרַכַּת 'שְׁעֵשֶׂה נְסִים לְאַבּוֹתֵינוּ' פְּעָמִים בְּשָׁנָה בְּלִבָּד, בִּימֵי הַחֲנֻכָּה וּבְפּוּרִים.

וּמִדּוּעַ אֵין אָנוּ מְבָרְכִים בְּרַכָּה זֹאת בְּמוֹעֲדֵים נוֹסְפִים שְׁנִתְקַנּוּ לְזַכֵּר נְסִים שְׂאֵרְעוּ לְאַבּוֹתֵינוּ, כְּחַג הַפֶּסַח וְכִיּוֹצֵא בּוֹ?

הַתְּשׁוּבָה הִיא שֶׁהַזְּמַן הוּא חֵלֶק מִהַבְּרִיָּאָה הַנִּמְצָאָה תַּחַת גְּדְרֵי הַטָּבַע וְחֻקֵּיו, וְאֵלּוּ כָּל עֲנִיָּנֵם שֶׁל הַנְּסִים הוּא הַכַּחַ הַמְּבַטֵּל אֶת הַטָּבַע.

אִם-כֵּן, אֵין מְקוֹם לְבָרֵךְ בְּרַכָּה שְׁנִתְקַנָּה עַל הַזְּמַן, בְּמוֹעֲדֵים בָּהֶם נַעֲשׂוּ נְסִים גְּלוּיִים בְּשִׁדּוּד מַעֲרְכוֹת הַטָּבַע, שֶׁמַּעַל לַזְּמַן הֵם.

אֵף בַּחֲנֻכָּה וּפּוּרִים נַעֲשֶׂה הַנֶּס גּוֹפּוֹ בְּדֶרֶךְ הַטָּבַע. כִּי הוּא דֶּרֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהַיּוֹרְדִים בְּמִלְחָמָה מְנַצְּחִים זֶה אֶת זֶה, וְגַם מַעֲשִׂים וְחַלְשִׁים עֲלוּלִים לְעֵתִים רַחוּקוֹת לְגַבֵּר

על הגבורים והמרבים, וכך גם בנס פורים באה הישועה בדרך הטבע על ידי אסתר המלכה, שנענה אחשוורוש לבקשתה להציל את היהודים מפני אהבתה. זו הסבה שבחנכה ופורים מברכים אנו ברכה זו – 'שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה'.

להדגיש את המעלה היחודית של חנכה ופורים, שבהם התאחד הטבע עם הנס וראו כל עמי הארץ שגם לאחר שנברא העולם והוא מתנהל למראית העין לפי כללי הטבע, אין זאת אלא בכח הנהגת הבורא יתברך, המשגיח על עולמו בכל רגע והוא לבדו מנהיגו כרצונו.

למעלה מהטבע

וכדברי בעל ה'באר מים חיים', שמענו מפיו של הגאון הקדוש רבי יצחק מאיר מגור זיע"א בעל 'חדושי הרי"ם', שבאר את החדוש שבנס החנוכה אף שנסים רבים מעל לדרך הטבע ארעו ליחידים מישראל.

ובגמרא (תענית כה.) מצאנו על נס דומה לנס פך השמן שארע לתנא הקדוש רבי חנינא בן דוסא, שאמר "מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחמץ וידלק", ונעשה לו נס והאיר החמץ כל השבת.

והסביר, כי המשג נס הוא הנהגת הבורא יתברך למעלה מטבע העולם.

וכיון שקף, ראויים הם הצדיקים שכל הנהגותיהם בחיי היומיום הנם למעלה מהטבע הגשמי, להנהיגה נסית.

מי שבכל רגע מחייו דבוק בבורא יתברך בורא כל העולמות, מן הדין הוא שלא יהיו קימים לגביו מגבלות הטבע.

וכפי שכתב רבנו חיים בן-עטר זי"ע, בפרושו 'אור החיים' לתורה (שמות יד כז), שהתנה הקדוש ברוך הוא על כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ועמליה, ולעשות כל אשר יגזרו עליהם אף מעל לדרך הטבע.

משום-כך אין הנס שנעשה לרבי חנינא בן דוסא נס כה יוצא מגדר הרגיל. שהרי כל מעשיו של רבי חנינא בן דוסא היו למעלה מן הטבע בעבודתו את קונו.

אולם, בנס החנכה, נעשה הנס לכלל ישראל בלוי, שכן על פי ההלכה, על השמן למנוחה לבוא מרכוש הצבור (יומא ג.). נמצא שהנס שארע בו שיך לכל יהודי ויהודי באשר הוא.

זהו החדוש הנפלא בנס פך השמן, שכל מי שנשמת ישראל בקרבו, התרומם מתהומות הארץ עד לשמי שמים עד שנעשה ראוי להנהגה נסית ומרוממת!

ולא לאותו הדור בלבד הדברים אמורים, אלא עד עצם היום הזה חנכה הנו זמן הצלה ונסים לכל יהודי באשר הוא.

וכמו שבאר הרב הקדוש רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א בספרו 'קדשת לוי' (קדושה ראשונה לחנוכה) דבר זה.

לדבריו, הקדים יסוד חשוב במהותם של מועדי ישראל, שאין ענינם לזכרון בלבד למה שהתרחש בעבר, אלא בכל שנה ושנה מתעוררת מחדש הארת אותו זמן כפי שהיה באותה העת בה התרחש הנס.

על פי יסוד זה נבין מדוע קבעו חכמים יום טוב דוקא בחנכה ופורים, שכן אז עלה ביד חכמי ישראל שבאותו הדור ברב קדשתם לפעל שאור הנס יתעורר מדי שנה בהגיע הימים הללו, אבל בנס מלחמת סנחריב וכדומה, לא עלה ביד חכמים לקבע את אור הנס לדורות, על כן לא תקנו יום טוב לזכר הנס.

זהו עמק הכוונה בברכת 'שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה', שאותם נסים והארות שהתרחשו בשעת הנס, מתגלים עכשו ממש בזמן הזה.

זה הרמז הטמון בלשון קדשם של חכמינו שאמרו (שבת כא): "לשנה אחרת עשאוים ימים טובים וקבעום בהלל ובהודאה", כלומר שעלה ביד החכמים לקבע את ההארות הנסים והחסדים שהאירו בשעת הנס, לכל הדורות הבאים.

תשובה פוללת

והוסיף כ"ק אדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א לבאר, שמטעם זה מצוה להדליק נר חנכה למטה מעשרה טפחים. לרמז על כחם המפלא של הנרות

להאיר גם במקומות הרחוקים והחשוכים, במדור הקלפות והסטרא אחרא, את אור מציאות הבורא יתברך.

בן כתב הגאון הקדוש רבי נפתלי מרופשיץ זיע"א בספרו 'זרע קדש' (חנוכה ליל ו' ד"ה מצות נ"ח).

וממשנתו של בעל ה'חדושי הרי"מ', נמצאנו למדים כי הסיוע שנתן בימים אלו לשוב בתשובה, הנו חלק מהותי שבגיננו תקנו חכמים את ימי החנכה.

בידוע, על פי שורת הדין אין אדם בא לתכליתה של תשובה "עד שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לכסלה" בלשון רבנו הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ב ה"ב).

דבר זה קשה הוא ביותר.

מי הוא זה היכול להגיע למעלה זו שלעולם לא יחטא?

על בן חסו חכמים על נשמות ישראל לבלתי ידח ממנו נדח, ותקנו מצות נר חנכה למטה מעשרה טפחים, להזריח את אור הקדשה גם במקומות הפחותים והשפלים ובנשמות שהדרדרו למחוזות רחוקים, שיוכלו לשוב לפני ה' יתברך בתשובה שלמה.

ורמזו רמזו צדיקים (ראו מאור עינים מקץ ד"ה ויהי מקץ) בלשון הגמרא (שבת כא:): "פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהם בחנכה", שאף הנשמות שאין להם עליה בשבת, יכולים גם הם לעלות ולהאיר בימי החנכה.

עצם שמם של ימים אלו - 'חנכה', רומז לכח התשובה המתעורר בו.

כדברי הרב הקדוש רבי בן ציון מבאבוב - ה'קדשת ציון' הי"ד, שתבת 'חנכה' שמונה פעמים, בתוספת אחד למספר הכולל, עולה בגימטריא במספר 'תשובה', רמז שימי החנכה הם זמן מסגל להתעוררות בתשובה.

ולכך הגימטריא היא דוקא בתוספת אחד למספר הכולל את כל התבות יחד, להורות שזהו זמן תשובה כוללת לכל אחד ואחד, אפלו למי שנמצא בדיוטא התחתונה.